

EIP - European Innovation Partnership
(Evropsko partnerstvo za inovacije)

Travniški sadovnjaki avtohtonih in tradicionalnih slovenskih sort kot podpora biotske pestrosti in ohranjanja tradicionalnega kulturnega vzorca slovenskega podeželja

Opisi sort jablan in hrušk

Boštjan Godec, univ.dipl.ing.agr.
Kmetijski inštitut Slovenije

Uredil: Boštjan Godec

Fotografije: Boštjan Godec

Izdajatelj: Kmetijski inštitut Slovenije

Kraj in leto izdaje: Ljubljana 2022

Za vsebino brošure je odgovoren Kmetijski inštitut Slovenije.
Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja 2014-2020,
je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Publikacija je izšla v elektronski obliki in je dostopna na spletni strani
Kmetijskega inštituta Slovenije https://www.kis.si/Druge_publicacije/

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) so pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani.

COBISS.SI-ID 109052163

ISBN 978-961-6998-57-4 (PDF)

Kazalo	Stran
1 Predstavitev EIP 16.5 projekta "Travniški sadovnjaki"	4
2 Vključene turistične kmetije in kmetijska gospodarstva	5
3 Opisi in fotografije slovenskih avtohtonih in tradicionalnih sort jablan	7
4 Opisi in fotografije slovenskih avtohtonih in tradicionalnih sort hrušk	44

1 Predstavitev EIP 16.5 projekta "Travniški sadovnjaki avtohtonih in tradicionalnih slovenskih sort kot podpora biotske pestrosti in ohranjanja tradicionalnega kulturnega vzorca slovenskega podeželja" (krajše ime projekta je "EIP 16.5 Travniški sadovnjaki")

Vodilni partner projekta je Univerza v Ljubljani (Biotehniška fakulteta). Sodelujoči partnerji projekta so Kmetijski inštitut Slovenije, Zavod Jabolko, 2Dom d.o.o., so.p., Rteh d.o.o., so.p. ter kmetijska gospodarstva različnih regij Slovenije. To so Turistična kmetija pri Andrejevih iz Narina pri Pivki, Turistična kmetija Široko iz Tolminskega Loma, kmetija Zaplana nad Vrhniko, kmetija Strgulec iz Kostanjevice na Krki ter kmetija MakroBios Panonija iz Lucove. Obdobje trajanja projekta je od 15. novembra 2019 do 14. novembra 2022. Projekt se izvaja v okviru ukrepa M16: Sodelovanje iz Programa razvoja podeželja RS 2014-2020, 2. javnega razpisa za podukrep 16.5 - Podpora za skupno ukrepanje za blažitev podnebnih sprememb ali prilagajanje nanje ter za skupne pristope k okoljskim projektom in stalnim okoljskim praksam. Projekt je sofinanciran s strani Republike Slovenije in Evropske unije iz kmetijskega sklada za razvoj podeželja.

Projekt "EIP 16.5 Travniški sadovnjaki" se osredotoča na zmanjševanje negativnih vplivov intenzifikacije kmetijstva. Temelji na iskanju okolju prijaznejših tehnologij, podpira in omogoča biodiverzitetu ter nudi ekonomske perspektive kmetom. Težava kmetijskih gospodarstev je predvsem v pomanjkanju znanja glede obnove, izdelave in oskrbe ekstenzivnih sadovnjakov, ki bi zagotavljali ekološko pridelano sadje za predelavo in nadaljnjo prodajo. Zaznavamo namreč vse večje povpraševanje po tako pridelanem sadju in izdelkih iz njega. Revitalizacija in širitev travniških sadovnjakov pomeni kmetom povečanje produktivnosti sicer pogosto zanemarjenih/zaraslih površin. S projektom želimo najprej ohraniti obstoječe travniške sadovnjake kot z zasaditvijo novih površin tudi prispevati k njihovi širitvi. Slednje omogoča vzdržni razvoj kmetijskega prostora, povečevanje biotske pestrosti ter ohranjanje tradicionalnih vzorcev kulturne krajine.

2 Vključene turistične kmetije in kmetijska gospodarstva

Zasaditev površin z novimi sadikami sadnih rastlin je bila izvedena pri vseh v projekt vključenih turističnih kmetijah in kmetijskih gospodarstvih. To so turistična kmetija pri Andrejevih iz Narina pri Pivki (TK), turistična kmetija Široko iz Tolminskega Loma (TK), kmetija Zaplana nad Vrhniko (KG), kmetija Strgulec iz Kostanjevice na Krki (KG) ter kmetija MakroBios Panonija iz Lucove (KG). Na lokacijah v projekt vključenih turističnih kmetij in kmetijskih gospodarstev smo v okviru travniških sadovnjakov posadili številne različne sorte tistih sadnih vrst, ki v posameznih pedoklimatskih razmerah najbolje uspevajo. Številčno sta najbolj zastopani sadni vrsti jablana in hruška. Zastopanost posajenih avtohtonih in tradicionalnih sort jablan in hrušk na kmetijah je podana v preglednicah 1 in 2.

TK – Turistična kmetija

KG – Kmetijsko gospodarstvo

Preglednica 1: Seznam avtohtonih in tradicionalnih jablanovih sort s številom posajenih sadik

Sorta	TK Andrejevi, Narin pri Pivki	TK Široko, Tolminski Lom	KG Zaplana nad Vrhniko	KG Strgulec, Kostanjevica na Krki	KG MakroBios Panonija, Lucova
Baumannova reneta	1	1	1	1	1
Bobovec	2	5	3	1	3
Bojkovo jabolko		2	3		
Boskopski kosmač	1				1
Carjevič	1				3
Damasonski kosmač	1	3	2	1	1
Dolenjska voščenska	1				1
Gorenjska voščenska		5	3		
Goriška sevka	2	5			
Harbertova reneta			2		1
Jonatan	1	2			1
Kanadka	1	3	3		1
Krivopecelj	1	2			1
Lepocvetka					1
Majda		1		1	1
Pisani kardinal		1			1
Šampanjska reneta		2	2		1
Štajerski mošancelj	2	2	3		2

Preglednica 2: Seznam avtohtonih in tradicionalnih sort hrušk s številom posajenih sadik

Sorta	TK Andrejevi, Narin pri Pivki	TK Široko, Tolminski Lom	KG Zaplana nad Vrhniko	KG Strgulec, Kostanjevica na Krki	KG MakroBios Panonija, Lucova
Boskova steklenka	1				
Junijska lepota	2				1
Klapovka	1				1
Konferans					1
Pastorjevka	1			2	
Tepka	1		4		20
Viljamovka	1		2		1
Vinska moštnica	1		5		4

3 Opisi in fotografije slovenskih avtohtonih in tradicionalnih sort jablan

V nadaljevanju so podani opisi in fotografije za 18 jablanovih sort. Med njimi so štiri (dolenjska voščenska, gorenjska voščenska, goriška sevka, majda), ki jih uvrščamo med naše avtohtone sorte, medtem ko druge opisane sorte uvrščamo med naše tradicionalne sorte (baumannova reneta, bobovec, bojkovo jabolko, boskopski kosmač, carjevič, damasonski kosmač, harbertova reneta, jonatan, kanadka, krivopecelj, lepocvetka, pisani kardinal, šampanjska reneta, štajerski mošancelj).

Baumannova reneta

Izvor sorte: sorta nemškega porekla, poznana od začetka 19. stoletja dalje

Sinonimi in tuja poimenovanja: baumannova, baumann renette

Barva ploda ob obiranju: osnovna zeleno rumena barva je v precejšnjem deležu prelito rdeče prekrita, ponekod tudi prižasto

Oblika ploda: plod je ploščato okrogel, pogosto asimetričen

Velikost ploda: velik do zelo velik

Okus: svežega kiselkastega okusa brez posebne arome

Čas obiranja: konec septembra oz. 14 dni za sorto zlati delišes

Opis sorte:

Sorta baumannova reneta je nemškega porekla in je bila poznana že v začetku 19. stoletja. Ime je dobila po bratih Baumann, lastnikih drevesnic v Alzaciji. Sorta se je hitro razširila po vsej Evropi, pri nas se je najbolj razširila na Gorenjskem. Sorta baumannova v začetku raste precej bujno, nato se rast drevesa umiri. Cveti dokaj pozno in je tudi zaradi tega odporna na cvetno pozebo. Plod je ploščato okrogle oblike in običajno neenakomerno razvit (asimetričen). Osnovna barva plodu je zeleno rumena in je v precejšnjem deležu prekrita s prelitim rdečim obarvanjem, na nekaterih mestih je tudi prižasta. Meso ploda je belkasto, zelo čvrsto, sočno ter kiselkastega okusa brez posebne arome. Sorto obiramo proti koncu septembra. Plodovi morajo nekaj časa odležati, njihova užitna zrelost nastopi v začetku decembra. V tem času se kislina delno razgradi, nekatere arome pa razvijejo. O tržnem potencialu baumannove renete najdemo v Humekovem Sadnem izboru iz leta 1928 naslednji zapis: *"Baumannova reneta ima v trgovini dober sloves. Čislajo jo posebno v južnih krajih, kjer imajo veljavo samo rdeča jabolka. Ko bi bila nekoliko boljšega okusa in ko bi bili plodovi bolj enakomerno razviti, bi bila prvovrstna kupčijska sorta."*

Bobovec

Izvor sorte: poreklo sorte ni natančno znano, najverjetneje izvira iz Porenja (Nemčija)

Sinonimi in tuja poimenovanja: veliki renski bobovec, veliki bob, bobovček, grosser rheinischer bohnapfel, grosser bohnapfel

Barva ploda ob obiranju: osnovno zeleno rumeno obarvanje na sončni strani prekrivajo rdeče proge

Oblika ploda: jajčaste in valjaste oblike

Velikost ploda: običajno so plodovi majhni, ker so številni, sicer so lahko tudi zelo veliki

Okus: kislega okusa in brez posebne arome

Čas obiranja: zadnja dekada oktobra oz. 35 dni za sorto zlati delišes

Opis sorte:

Pa se ozrimo nekoliko nazaj in pogledimo, kaj so v nekaterih sadjarskih knjigah pisali o bobovcu v preteklosti. V Kuraltovem Umnem sadjerejcu iz leta 1878 najdemo jablanovo sorto veliki bob. To bi lahko bil prevod nemškega imena grosser bohnapfel. O njem piše, da je debelo, po obliki jajčaste in valjaste oblike. Meso je na začetku bolj kislo, meseca marca postane prijetno sladkega okusa. Ohrani se več kot eno leto. Priporoča se za kuhanje ali pa za pripravo kakovostnega mošta. V Humekovem Praktičnem sadjarju iz leta 1923 je bobovec še podrobneje opisan. O njem piše, da so plodovi na drevesu neznatni, zeleni, godni pa porumene. Sončna stran je rdečeprižasta. Meso je trdo, zelenkastobelo, kislega okusa, brez vonja in dišave. Na pomlad, ko se zmedi, je dokaj prhko in okusno. Tedaj velja tudi za namizno jabolko. Na koncu opisa najdemo še naslednje zanimive vrstice o bobovcu: *"Bobovec velja za izvrstno jabolko za travniške sadovnjake, za nasade ob cestah, mejah, po travnikih, pašnikih in bolj odročnih legah."* Piše tudi, da je proti tatvini zelo varen, ker sad nima vabljlive zunanosti in naravnost z drevesa ni užiten. Sicer pa sorto bobovec najdemo še pod nekaterimi drugimi imeni. Poleg že omenjenih veliki bob in grosser bohnapfel so to še bohnapfel, veliki renski bobovec in bobovček. Sorta najverjetneje izvira iz Porenja. Kot triploidna sorta je precej bujne rasti ter slab oprasčevalec. Je izrazito izmenična sorta, ki je v letih rodnosti izrazito rodna. Obiramo ga v zadnji dekadi oktobra. Zelo dobro se skladišči. Plod je precej podoben sorti krivopecelj, po nekaterih podatkih gre pri bobovcu in krivopecelju za dva različka ene sorte. Bobovec je sorta, ki je zelo primerna za predelavo v jabolčnik, sadno vino (mošt) ali kompot. Za namizno porabo so plodovi primerni šele nekaj mesecev po obiranju, ko kislina plodov pade in se razvijejo prijetne arome. Sorta bobovec je bila v prvi polovici 20. stoletja v naših krajih najbolj razširjena sorta jabolk, še danes pa jo najdemo v marsikaterem travniškem sadovnjaku. Kljub temu, da se ga ne drži sloves posebno kakovostnega jabolka, si je zaradi svoje trpežnosti in obstojnosti ustvaril posebno mesto med pridelovalci jabolk.

Bojkovo jabolko

Izvor sorte: Nemčija (Bremen), 1828

Sinonimi in tuja poimenovanja: bojkovo jabolko, bojkenovo jabolko, boikenapfel

Barva ploda ob obiranju: plod je ob obiranju zelen, na sončni strani rad pordeči

Oblika ploda: široke kopaste oblike, rebratost ploda je prisotna, a ni zelo izrazita, saj so rebra ploščata oz. sploščena

Velikost ploda: srednje debel ali celo debel

Okus: osvežujočega kislega okusa

Čas obiranja: druga polovica oktobra oz. 40 dni za sorto zlati delišes

Opis sorte:

Bojkovo jabolko je nemškega porekla, doma iz okolice Bremna. Poznano je od leta 1828 dalje. Širilo se je predvsem v Nemčiji, Avstriji in nekaterih drugih državah. Humeck v Sadnem izboru za Slovenijo, 1928 navaja, da je bilo bojkovo jabolko v takratnem času pri nas še zelo malo poznano in slabo zastopano, saj le tu in tam naletimo na kako drevo te sorte. Drevo bojkovega jabolka je krepke rasti in naredi široko krono z visečim vejevjem. Cveti precej pozno, zato ga priporočamo tudi za bolj hladna področja. Sorta zori zelo pozno, običajno v drugi polovici oktobra. Plod je srednje debel do debel ter široko stožčaste oblike. Proti muhi se plod hitro zožuje. Plod je ob obiranju zeleno obarvan, le na sončni strani rad pordeči. Ko plod porumeni, postane užitno zrel. Meso ploda je belo in čvrsto ter sprva izrazito kislega okusa. Sčasoma se kislina omili, arome pa razvijejo. Zaradi čvrstih plodov je bojkovo jabolko na otiske praktično neobčutljivo ter ima dobro skladiščno sposobnost. Sorti, ki sta bojkovemu jabolku precej podobni sta beli zimski kalvil ter londonski peping. Bojkovo jabolko ima v primerjavi s prvim manj izražena ter ploska rebra, v primerjavi z londonskim pepingom pa je plod v predelu takoj pod pecljem precej širši.

Boskopski kosmač

Izvor sorte: kot naključni sejanec je bila sorta odkrita leta 1856 v nizozemskem mestu Boskoop

Sinonimi in tuja poimenovanja:
boskop, boskopska lepotica, lepi boskop, ledrerca, krupna kožara, schöner aus boscoop, schöner von boscoop

Barva ploda ob obiranju: skoraj v celoti rjasti plodovi, na sončni strani rahlo rdečkasti

Oblika ploda: ploščata do okrogla ter precej asimetrična

Velikost ploda: veliki do zelo veliki, pogosto tehtajo več kot 300 g

Okus: prijetnega kiselkastega okusa

Čas obiranja: sredina septembra oz. 2 dni pred sorto zlati delišes

Opis sorte:

Sorta boskopski kosmač je bila kot naključni sejanec odkrita leta 1856 v nizozemskem mestu Boskoop. Že kmalu zatem se je začela širiti po Nizozemski in ostalih evropskih državah. Poznana je še pod imeni boskop, boskopska lepatica, lepi boskop, schöner aus boscoop, schöner von boscoop in krupna kožara. Boskopski kosmač je predstavnik skupine rjastih renet oz. skupine kosmačev, kamor uvrščamo še damasonski kosmač, parkerjev kosmač ter navadni kosmač (jesenska rjava reneta). Plodovi sort te skupine so vsaj delno ali skoraj v celoti rjasti, zato se jih je prijelo ime kosmači. Boskopski kosmač je triploidna sorta in zato ni uporabna za opraševanje drugih sort. Je zelo bujne rasti, ima velike liste ter debele in dolge poganjke. Krošnja je precej široka, saj veje rastejo pod širokimi koti. Zaradi bujnosti se priporoča cepljenje na šibkorastoče podlage (M9, M26) ter sajenje na večje razdalje v vrsti. Plodovi so precej nagnjeni k predčasnemu odpadanju. To je izraziteje na manj rodovitnih in skromnih tleh, prav tako pa tudi na tleh, ki so slabo odcedna. Čas zorenja je v sredini septembra, običajno sočasno z zlatim delišesom. Sorta je dokaj neobčutljiva na listne bolezni, tudi plod je na škrlup malo občutljiv. Plodovi so veliki do zelo veliki in imajo pogosto preko 300 g. Pri izredno velikih plodovih se lahko pojavljajo grenke pege, ki slabšajo kakovost sadja. Po obliki so plodovi ploščatookrogli ter precej asimetrični in med seboj neizenačeni. Osnovna zelenkastorumena barva je skoraj po celotni površini prekrita z rjavostjo, ki daje plodu kosmat izgled. Na sončni strani so plodovi rahlo rdečkasti. Boskopski kosmač uvrščamo v skupino kislj jabolk. Pri določenem krogu porabnikov jabolk je izredno priljubljen in velja za izredno kakovostno jabolko. Obstaja tudi nekaj različkov osnovnega boskopskega kosmača. Najbolj poznan je rdeči boskop schmitz hübsch, ki je bil v drevesničarsko pridelavo vpeljan leta 1939. V primerjavi z boskopskim kosmačem imajo plodovi rdečega boskopa schmitz hübsch večji delež rdeče obarvanosti, po obliki pa se od izhodiščne sorte ne razlikujejo.

Carjevič

Izvor sorte: naključni sejanec, Štajerska, druga polovica 19. stoletja

Sinonimi in tuja poimenovanja: rdeči mašancgar, rdečelička, carjevička, cesarjevič rudolf, rudolfka, kronprinz rudolf, kronprinz rudolf von österreich

Barva ploda ob obiranju: rumenozelena z značilnim živordečim obarvanjem, ki prekriva le del ploda

Oblika ploda: sploščeno okroglasta, proti muhi so plodovi nekoliko zoženi

Velikost ploda: majhne do srednje velikosti

Okus: prijetnega, sladko kiselkastega okusa

Čas obiranja: sredina septembra oz. 3 dni pred sorto zlati delišes

Opis sorte:

Sorta carjevič je nastala kot naključni sejanec in izvira iz Štajerske. Po nekaterih virih je bila sorta odkrita v letih med 1870 in 1875, v drugih zasledimo, da je bila poznana že sredi 19. stoletja in najverjetneje vzgojena v Mariboru. Včasih so carjeviču pravili tudi rdeči mašancgar (rdeči mošancelj), najverjetneje zaradi podobnosti s štajerskim mašancgarjem, v primerjavi s katerim je rdeče obarvan. V skupini mošancljev, ki so jim pravili tudi borsdorfske renete, najdemo izmed starih sort poleg štajerskega mošanclja in carjeviča še sorto gambovec. Sinonimi in tuja poimenovanja za sorto carjevič so rdečelička, carjevička, cesarjevič rudolf, kronprinz rudolf in kronprinz rudolf von österreich. V knjigi Praktični sadjar iz leta 1923, avtorja Martina Humeka, so bila za sorto carjevič podana naslednja priporočila. Uvrščen je bil med sorte, ki glede zemlje niso izbirčna in skoraj na vsakem rastišču dobro uspevajo. Ustrezata mu mrzlo podnebje in gorate lege. V takratnem času je bil carjevič zelo priznano in cenjeno jabolko, čemur bi lahko pritrdili še danes. Danes ga najdemo tudi v intenzivni pridelavi, sicer pa je tako kot večina starih sort prisoten v travniških oz. senožetnih sadovnjakih. Carjevič obiramo v drugi polovici septembra. Plod je prikupnega izgleda, z značilnim živordečim obarvanjem, ki praviloma pokriva le slabo polovico ploda. Osnova barva ploda je rumenozelena. Oblika plodov je sploščeno okroglasta, proti muhi so plodovi lahko nekoliko zoženi. Površina je izrazito gladka. Meso je belo, drobnozrnato, topno in prijetnega sladko kiselkastega okusa. Plodovi so običajno majhne do srednje velikosti ter dokaj izenačeni. Užitna zrelost nastopi kmalu po obiranju, v navadni sadni kleti plodovi zdrže do konca januarja.

Damasonski kosmač

Izvor sorte: sorta najdena kot naključni sejaneč v kraju Macon (Mascon) v Burgundiji, Francija, 1628

Sinonimi in tuja poimenovanja: damascenka, ledrerca, kosmač, zimska ledrerca, zimska ledrovka, damasonova reneta, damasonrenette, reinette de mascon, karpentinarca

Barva ploda ob obiranju: krovna barva je rjasta, na sončni strani včasih rahlo rdečkasta

Oblika ploda: ploščato do pretežno okroglaste oblike

Velikost ploda: majhne do srednje velikosti

Okus: sladko kislega okusa z izraženo aromo po začimbah

Čas obiranja: zadnja dekada oktobra oz. približno 35 dni za zlatim delišesom

Opis sorte:

Damasonski kosmač je stara francoska sorta, ki je bila kot naključni sejanec že leta 1628 najdena v kraju Macon (Mascon) v Burgundiji, Francija. Ta kosmač je najstarejši predstavnik dokaj številne skupine rjastih renet oz. kosmačev. Od večine drugih kosmačev se razlikuje predvsem po nekoliko rdečkastem obarvanju soncu izpostavljenim plodovom. O tem najdemo zapis v Belletovem Sadjarstvu iz leta 1923. *"Solnčna stran je značilno rdeče barve ali rjavordeče marmorirana. To jo posebno razlikuje od drugih rjavih renet, kosmačev."* Sorto damasonski kosmač odlikuje dokaj redna rodnost ter srednja zahtevnost glede oskrbe. Rast drevesa je močna. Čas obiranja je v zadnji dekadi oktobra oz. 35 dni za sorto zlati delišes. Zelenorumena osnovna barva ploda je skoraj v celoti prekrita z rjavostjo. Plod je večinoma ploščato okrogle oblike ter majhne do srednje velikosti. Meso ploda je zelenkasto belo in čvrsto. Je prijetnega sladko kislega okusa. Značilna je aromatičnost ploda, ki potegne po začimbah. Damasonski kosmač velja za kakovostno namizno jabolko ter je prav tako zelo dober kot osnova za mošt. Zaradi podobnosti plodov ga pogosto zamenjujemo z drugimi kosmači, predvsem z jesensko reneto (navadnim kosmačem) ter boskopskim kosmačem.

Dolenjska voščenska

Izvor sorte: slovenska sorta, nastala kot naključni sejanec iz domačega genskega materiala (najverjetneje na Dolenjskem)

Sinonimi in tuja

poimenovanja: dolenjka, sevniška voščenska, unterkrainer wachsapfel, lichtenwalder wachsapfel

Barva ploda ob obiranju: zelenorumena

Oblika ploda: ploščato okrogle oblike

Velikost ploda: srednje veliki plodovi

Okus: sladkokislega okusa s pomarančno aromo

Čas obiranja: okoli 20. septembra oz. v času zlatega delišesa

Opis sorte:

Dolenjska voščenska je slovenska avtohtona (domača) sorta, ki je bila še v začetku 20. stoletja precej razširjena v okolici Litije, Sevnice, Krškega, Brežic in Novega mesta. Poznana je še pod imenoma sevniška voščenska in dolenjka. Bila je zelo cenjena sorta, ki je tudi v zelo dobrih in s sadjem bogatih letih ni bilo problem prodati. Poleg okusnosti in prijetne arome plodov pa ima dolenjska voščenska kar nekaj slabosti. Je zelo izmenično rodna sorta, plod je občutljiv za otiske, zato tudi slabo prenaša transport. Glede rastišča ji ustrezajo primerno vlažna tla ter tople in zavetne lege. V suhih in peščenih tleh so plodovi majhni. Vetrovnim legam se je potrebno izogibati, saj veter lahko otrese plodove, še preden so ti zreli. Plod je ploščato okrogle oblike in ob zrelosti zelenorumene barve. Kasneje se obarva intenzivno rumeno in postane voskast, po čemer je sorta tudi dobila ime. Čas zorenja je okoli 20. septembra oz. v času zorenja sorte zlati delišes. Meso je sladkokislega prijetnega okusa, ki spominja na okus pomaranč. V vseh starejših pomologijah se dolenjska voščenska omenja kot sorta, ki ji na slovenskem glede okusnosti ni para. Zelo tipičen vidni znak pri razpoznavanju dolenjske voščenske je poleg rumene obarvanosti, kratkega peclja in voščene prevleke predvsem rjavost v obliki zvezde v peceljni jamici. Kot slovenska avtohtona sorta ima dolenjska voščenska pomembno mesto v procesu oživljanja naših travniških sadovnjakov. Ta, v preteklosti pri nas razširjena in cenjena sorta, bi s tem lahko pridobila nekdanjo veljavo.

Gorenjska voščenska

Izvor: slovenska sorta, nastala je kot naključni sejanec ob reki Besnici ali na Martin vrhu nad Besnico

Sinonimi in tuja poimenovanja: besniška voščenska, gorenjska voščenska, martinvrhar, martinvrharica, kranjska voščenska, voskovača

Barva ploda ob obiranju: plodovi so zlatorumeni ter na sončni strani intenzivno rdečkasti

Oblika ploda: okroglasto ploščata oblika

Velikost ploda: plodovi so precej veliki

Okus: v okusu je takoj po obiranju precej izražena kislina, ki se s časom omili

Čas obiranja: sredina oktobra oz. 25 dni za sorto zlati delišes

Opis sorte:

Sorto gorenjska voščenska uvrščamo med slovenske avtohtone jablanove sorte. Poleg dolenske voščenske in goriške sevke pripada sortam, ki so nastale iz naše avtohtone populacije brez načrtnega križanja. Prvotno je bila razširjena ob reki Besnici in od tod izhaja tudi njen sinonim besniška voščenska. Kasneje se je razširila po vsej Gorenjski, najdemo pa jo tudi drugod po Sloveniji. V strokovni literaturi se gorenjska voščenska pojavlja še pod imenoma kranjska voščenska in martinvrharca. Slednje ime nakazuje na morebitni izvor gorenjske voščenske, ki naj bi bil na Martin vrhu nad Besnico. Drevo gorenjske voščenske naredi gosto krošnjo. Priporočljiv tehnološki ukrep je vsakoletno redčenje pregostih vej in poganjkov. Čas zorenja je v sredini oktobra. Plod je okroglasto ploščate oblike ter ima ob muhi dobro vidna rebra. Pecelj je kratek. Plod je ob zrelosti zlato rumeno obarvan, na sončni strani so plodovi pogosto rdečkasto obarvani. Meso je čvrsto, sočno in kislo. V času skladiščenja se kislina nekoliko omili, tako da dobi gorenjska voščenska svoj značilni okus konec decembra. Gorenjska voščenska se zelo dobro skladišči, kar je bil eden od pomembnih razlogov za njeno širjenje pri nas. Plodovi v času skladiščenja dobijo voščeno prevleko, od tod tudi ime za sorto. Včasih prihaja do zamenjave s sorto dolenska voščenska. Poleg razlike v času obiranja, ki je lahko tudi do enega meseca, so razlike tudi v obarvanosti plodov. Plodovi dolenske voščenske so ob zrelosti zeleno rumenega obarvanja, medtem ko so plodovi gorenjske voščenske pogosto rdeče ali vsaj rdečkasto obarvani.

Goriška sevka

Izvor sorte: slovenska avtohtona sorta, naključni sejavec, izvira iz vasi Seuce v Benečiji

Sinonimi in tuja poimenovanja: tolminka, brkinka, seuš, štangerca, zeuka, "primorski bobovec"

Barva ploda ob obiranju: zreli plodovi so prižasto rdeči ali celo popolnoma prelito rdeči

Oblika ploda: okrogla do rahlo podolgovata

Velikost ploda: plodovi so srednje veliki

Okus: razmeroma sladki plodovi z malo kisline

Čas obiranja: konec septembra oz. 10 dni za sorto zlati delišes

Opis sorte:

Sorta goriška sevka skupaj z dolensko in gorenjsko voščenko predstavlja tri avtohtone slovenske jablanove sorte, ki so nastale pri nas brez načrtnega križanja in so bile kasneje razširjene v sadjarsko pridelavo. Njeni sinonimi so tolminka, brkinka, seuš in štangerca. Drevo goriške sevke raste zelo bujno. Za boleznimi kot sta škrlup in pepelasta plesen goriška sevka ni občutljiva. Vstop v rodnost je hiter, saj doseže polno rodnost že v četrtem ali petem letu rasti. Rodnost je nato dokaj neredna, saj je sorta izrazito izmenično rodna. Zori konec septembra oz. prve dni oktobra. Plod je ob zrelosti svetlorumene osnovne barve, ki na sončni strani postane rdeče prižasta do skoraj popolnoma rdeča. Tudi meso je tik pod kožo nekoliko rdečkasto. Oblika plodov je okrogla do rahlo podolgovata. Plodovi so sladki in vsebujejo malo kisline. Dobra stran sorte je dokajšnja trpežnost plodov, saj ti niso občutljivi za otiske in se dobro skladiščijo. V navadni sadni kleti lahko zdržijo tudi do junija. Goriška sevka je uporabna za predelavo, prav tako pa tudi kot namizno jabolko. Predvsem je pri tem poudarjena njena trpežnost in obstojnost. Zaradi zunanje podobnosti z bobovcem ji nekateri pravijo tudi "primorski bobovec", vendar je v primerjavi z njim okusnejša, predvsem pa ne tako kislá. V Sloveniji je bila v preteklosti razširjena predvsem v Posočju, na Idrijskem, Tolminskem in Cerkljanskem.

Harbertova reneta

Izvor: nemškega porekla, širiti jo je začel g. Harbert okrog leta 1830 v Vestfaliji (Nemčija)

Sinonimi in tuja poimenovanja: harbertov kosmač, herbertova reneta, harberts renette, harberts ramburrenette, harberts renettenartiger rambur, königsapfel, goldrenette, imm apfel

Barva ploda ob obiranju: plod je do polovice površine prekrit z oranžno rdečim obarvanjem, prisotne so tudi živo rdeče priže, ki pa so kratke ter bolj redke

Oblika ploda: plod je okroglaste oblike, ta je lahko nekoliko sploščena ali pa rahlo kopasta

Velikost ploda: plodovi so srednje debeli do debeli

Okus: prijetnega prevladujoče kiselkastega okusa z renetno aromo

Čas obiranja: konec septembra, 14 dni za sorto zlati delišes

Opis sorte:

Sorta harbertova reneta je naključni sejanec nemškega porekla. Širiti jo je začel g. Harbert okrog leta 1830 v Vestfaliji (Nemčija). Ima številne sinonime, pri nas sta se zanj najbolj uveljavili poimenovanji harbertova reneta in harbertov kosmač. Diel – Lukasova klasifikacija sorto harbertova reneta uvršča med zlate renete (zlatiche). Plodovi te skupine renet so osnovne zlato rumene barve. Ta je delno prekrita s prelito ali prižasto razporejeno krovno rdečo barvo. Meso plodov sort te skupine je aromatično in izredno okusno. V njej so od bolj poznanih sort še zlata parmena, koksova oranžna reneta, bleinheimska reneta, orleanska reneta ter ribstonov peping. Kot triploidna sorta je drevo bujne rasti ter razvije veliko okroglo krošnjo. Na škrlup in pepelasto plesen je harbertova reneta dokaj tolerantna. Plodovi so srednje debeli do debeli. So prevladujoče okrogle oblike, ta je včasih nekoliko sploščena ali pa kopasta. Plod je na osončeni strani do polovice površine prekrit z oranžno rdečim obarvanjem, to je prelito ali s kratkimi prižami (progami). Značilnost plodov je rjavost v peceljni jamici. Lenticele so številne, belo obarvane ali rjaste ter dobro vidne. Meso plodov je prijetnega kiselkastega okusa z izraženo renetno aromo. Čas obiranja je konec septembra, plodovi se skladiščijo srednje dobro.

Jonatan

Izvor sorte: vzgojil jo je Philip Rick iz semena sorte ezopus spitzenberg, ameriška zvezna država New York, okrog leta 1800

Sinonimi in tuja poimenovanja: jonathan, kralj filip, dzhonatan, new esopus spitzenberg

Barva ploda ob obiranju: delež krovne rdeče barve je običajno velik, pogosto prekriva skoraj celotno površino ploda

Oblika ploda: plodovi so okroglasto kopasti, včasih tudi podolgovati, lahko tudi okroglasti do sploščeno okroglasti

Velikost ploda: srednje veliki plodovi

Okus: plodovi so skladnega sladko kislega okusa s prijetno aromo

Čas obiranja: sredina septembra oz. v času obiranja sorte zlati delišes

Opis sorte:

Sorto jonatan je vzgojil Philip Rick iz semena sorte ezopus spitzenberg, na svojem posestvu v Kingstonu (New York, ZDA) okrog leta 1800. Plod je srednje velikosti ter prevladujoče okroglaste oblike. Rdeča krovna barva pogosto prekriva cel plod. Meso je belkasto do rahlo kremasto, sladko kislega okusa ter prijetno aromatično. Kot novejša kakovostna sorta je bila za gojenje in širjenje pri nas uvrščena v sadni izbor že leta 1928 (M. Humek, Sadni izbor za Slovenijo v besedi in sliki). Zaradi kakovostnih lastnosti je bila sorta jonatan v preteklosti pogosto vključena v žlahtnjenje novih jablanovih sort. Njeni potomci so npr. sorte jonagold, idared, melrose, lonjon, majda, mariborka ter čadel. Sorta jonatan zori v sredini septembra oz. v času zorenja sorte zlati delišes. Plodovi so zelo občutljivi na pegavost, kar se opazi po prisotnosti črnih pik. Nenazadnje se je za to obliko glivične okužbe uveljavilo splošno ime jonatanova pegavost. Poleg pegavosti so plodovi občutljivi na porjavenje mesa. Skladiščna sposobnost plodov je srednje dobra. Dobra stran plodov je neobčutljivost za otiske ter s tem dobro prenašanje transporta.

Kanadska reneta

Izvor sorte: najverjetneje Francija (Normandija), 17. stoletje

Sinonimi in tuja

poimenovanja: kanadka, pariški rambur, liberman, pariserca, canada renette, pariser rambur

Barva ploda ob obiranju:

zelenkasto rumeno obarvanje, ki je pogosto prekrito z rjavostjo

Oblika ploda: plodovi so

ploščati z izrazitimi petimi rebri

Velikost ploda: plodovi so precej veliki

Okus: sladko kisel okus z renetno aromo

Čas obiranja: začetek oktobra oz. 15 dni za sorto zlati delišes

Opis sorte:

Sorta kanadska reneta je nastala kot naključni sejanec. Najverjetneje izvira iz Francije (Normandija), od koder je bila prenešena v Kanado, od tam pa spet nazaj v Evropo. V naših krajih je poznana še pod imenoma kanadka in pariški rambur. Uvrščamo jo med renete, natančneje med ramburne renete. Kanadska reneta ima dokaj značilno rast. Razvije široko krošnjo s skoraj vodoravnimi ogrodnimi vejami, na katerih tvori brstiče – kratek rodni les. Zaradi kratkega rodnega lesa na videz izgleda, kot da notranjost krošnje goli. Kot triploidna sorta je bujne rasti in ima precej velike liste. Drevesa ostanejo olistana še pozno v jesen. Plod je precej velik, ploščate oblike ter z izrazitimi petimi rebri. Ta so dobro vidna po celi površini ploda od peceljeve jamice do muhe. Pecelj je zelo kratek, debel in močno dlakav. Osnovna zelena barva z dozorevanjem prehaja v zelenkasto rumeno barvo. Poseben videz dajejo plodu rjaste lenticele ter rjavost, katere delež je odvisen od vremenskih razmer, mesta sajenja in tehnologije pridelave. Plod ima značilno renetno aromo ter gosto, drobnozrnato meso. Sorto obiramo v začetku oktobra. Pri slovenskih sadjarjih je bila kanadska reneta v preteklosti zelo cenjena sorta. Tako zaradi odličnega okusa in dobre odpornosti na otiske kot zaradi dobrega skladiščenja ter možnosti za predelavo. Pomanjkljivost sorte je njena nekoliko slabša rodnost. Pri nas je bila posebej razširjena v Tunjicah nad Kamnikom, kjer je bila poznana pod imenom liberman. Sorta kanadska reneta je bila kot starševska sorta uporabljena tudi pri žlahtnjenju novih jablanovih sort. Takšna je novejša italijanska na škrlup odporna sorta s tržnim imenom rene, ki je križanec kanadske renete z nosilcem odpornosti na škrlup.

Krivopecelj

Izvor: najverjetneje izvira iz Nemčije (Porenje), sorta je bila opisana že leta 1821

Sinonimi in tuja poimenovanja: porenski krivopecelj, reinischer krummstiel, krummstiel

Barva ploda ob obiranju: zelenkasto rumeno osnovno barvo po celotnem plodu prekrivajo značilne rdeče priže (proge)

Oblika ploda: podolgovato ovalen

Velikost ploda: srednje velik do velik

Okus: kislega okusa in brez posebne arome

Čas obiranja: zadnja dekada oktobra oz. 35 dni za sorto zlati delišes

Opis sorte:

Sorta krivopecelj je slovenskim ljubiteljem jabolk dobro poznana stara sorta. Pri nas jo najdemo tudi pod daljšim imenom porenski krivopecelj. Najverjetneje gre za sorto nemškega porekla. Nekatera tuja poimenovanja za to sorto so krivopeteljka, krummstiel, reinischer krummstiel, pommerscher krummstiel in druga. Drevo krivopecelja raste bujno in razvije veliko okroglo krošnjo. Veje so zelo krhke ter se pod težo plodov ali snega rade lomijo. Sorta krivopecelj je ime dobila po krivem peclju, ki ga ima velik delež plodov te sorte. Grba, ki se nahaja v pecljevi jamici, namreč pritiska na pecelj, ki zato postane ukrivljen. Pecelj je običajno kratek do zelo kratek. Plodovi so srednje debeli do debeli ter podolgovato ovalni. Osnovno zelenkasto rumeno barvo delno ali v celoti prekrivajo progaste priže. Plod je sočen, kisel in brez posebne arome. Uporablja se kot namizno jabolko, predvsem pa je zaradi dobre sočnosti zelo primeren za predelavo v sok in mošt. Kot debeloplodna sorta je krivopecelj občutljiv na grenko pegavost. Plod krivopecelja je precej podoben bobovcu, od katerega se loči po pecljevi grbi in krivem peclju. Glede okusnosti plodov krivopecelj prekaša bobovca. Po eni teoriji naj bi bila bobovec in krivopecelj le različna tipa iste sorte. Skladiščna sposobnost plodov je zelo dobra, saj plodovi dolgo ohranijo trdoto.

Lepocvetka

Izvor: naključni sejanec ameriškega porekla (New Jersey), 1790

Sinonimi in tuja poimenovanja: rumena lepocvetka, kutnovka, cvetač, metzgerjev kalvil, krasocvet, krasnik, yellow bellflower, gelber bellefleur

Barva ploda ob obiranju: citronasto rumeno obarvanje, na sončni strani je plod lahko rahlo rdečkast

Oblika ploda: plod je podolgovato kopast ter delno rebrat, proti muhi je zožen

Velikost ploda: srednje velik do velik

Okus: sladko kislega okusa s prijetno aromo

Čas obiranja: druga polovica septembra oz. nekaj dni za sorto zlati delišes

Opis sorte:

Sorto lepocvetka v literaturi pogosto najdemo zapisano pod daljšim imenom rumena lepocvetka. Slednje poimenovanje jo dodatno opisuje. Gre namreč za sorto, ki jo krasijo rumeni plodovi ter lepi in veliki cvetovi. Od tod izhajajo tudi poimenovanja za sorto v drugih jezikih kot so yellow bellflower, gelber bellefleur, bellefleur jaune ali pa skrajšane oblika imena kot so lepocvetka, bellflower, bellefleur, krasocvet in krasnik. Lepocvetka je ameriškega porekla (država New Jersey) in je bila v Evropo prinesena v začetku 19. stoletja. V Humekovem Sadnem izboru za Slovenijo iz leta 1928 najdemo v začetku opisa za sorto lepocvetka naslednji zapis. *"Bellefleur je krasno zimsko namizno jabolko ameriškega rodu. V Evropo so ga zanesli že nekako pred sto leti. Razširilo se je tudi po naših pokrajinah, zlasti po Gorenjskem in Štajerskem. Mnogo bellefleurja so zasadili n.pr. v Gorjah pri Bledu, kjer sta mu posebno ugajali ondotna zemlja in topla, solnčna lega."* Drevo lepocvetke je pobešave rasti. Pri rezi moramo upoštevati dejstvo, da lepocvetka rodi predvsem na koncu enoletnih poganjkov, kar zahteva dolgo rez. Kratka rez bi pomenila rezanje rodnih cvetov in s tem izgubo pridelka. Lepocvetka je občutljiva na škrlup in krvavo uš, manj na gnilobo in pepelasto plesen, medtem ko je proti zimskemu mrazu precej odporna. Plod je srednje debel do debel ter lepe citronasto rumene barve. Na sončni strani postanejo plodovi rahlo rdečkasti. Proti muhi se plod nekoliko zoži in je delno rebrat. Plod pokrivajo številne drobne pikice – lenticеле, ki pa za zunanji izgled ploda niso moteče. Lepocvetko obiramo v drugi polovici septembra, medtem ko njena užitna zrelost nastopi novembra. Plod je nekoliko podoben belemu zimskemu kalvilu. Lepocvetko uvrščamo v skupino dišečih sort. Njena slaba stran je precejšnja občutljivost na otiske, kar ji zmanjšuje sposobnost za transport. Sicer pa o kakovosti plodu lepocvetke Humek v že omenjeni knjigi piše: *"Spričo njegove lepote in dobrote prištevamo ta sad k najokusnejšim namiznim sortam."*

Majda

Izvor sorte: nastala je kot križanec sort jonatan x golden noble, Maribor, žlahtnitelji dr. J. Črnko, prof. J. Priol, A. Šauperl, dr. M. Viršček Marn

Sinonimi in tuja poimenovanja: križanec MB 623

Barva ploda ob obiranju: osnovno zelenkasto barvo prekriva karminasto rdeča z nakazanimi progami, lenticele na plodu so bele in dobro vidne

Oblika ploda: okroglasta ter nekoliko sploščena

Velikost ploda: plodovi so srednje veliki do zelo veliki

Okus: prijetnega in dobro izraženega kiselkastega okusa

Čas obiranja: prva dekada oktobra oz. 17 dni za sorto zlati delišes

Opis sorte:

Sorta majda je slovenskega porekla. Križanje (jonatan x golden noble) je leta 1947 opravil prof. Josip Priol, kot nova sorta je bila majda priznana leta 1986. Uvrščamo jo med naše avtohtone jablanove sorte, ki so nastale na podlagi načrtnega križanja. Plodovi so srednje debeli do debeli, sploščeno okroglasti do okroglasti, včasih tudi okroglasto kopasti. Osnovna barva ploda je zelena, sčasoma postane zelenkastorumena. Karminasto rdeča krovna barva je prelito razporejena. Njen delež na plodu je odvisen od osvetlitve in časa obiranja plodov. Meso plodov je belo z zelenim odtenkom, srednje čvrsto in sočno. V okusu prevladuje kislina, zato je majda zelo priljubljena pri ljubiteljih kisljih jabolk. V primerjavi s sorto idared vsebujejo plodovi majde več skupnih sladkorjev, vendar tudi precej več kislin. Značilnost plodov je, da meso na zraku ne porjavi oz. da je odporno na oksidacijske procese. Čas obiranja sorte majda je običajno v prvi dekadi oktobra. V sadni kleti postanejo plodovi sorte majda užitno zreli novembra, dobro pa se skladiščijo do aprila. Na škrlup in pepelasto plesen je sorta majda malo občutljiva.

Pisani kardinal

Izvor sorte: izvor pisanega kardinala ni natančno določen, saj po nekaterih podatkih gre za nemško, po drugih pa za avstrijsko sorto, 1801

Sinonimi in tuja poimenovanja: prižasti kardinal, plamnata stožerka, funtača, kardinal flambant, geflamnter kardinal

Barva ploda ob obiranju: rumeno zelena osnovna barva je prekrita z rdečimi progami

Oblika ploda: rebrati plodovi nepravilne oblike, ta je včasih trikotnega izgleda

Velikost ploda: veliki do zelo veliki plodovi

Okus: kislo sladkega okusa brez izrazite arome

Čas obiranja: začetek septembra oz. 10 dni pred zlatim delišesom

Opis sorte:

Sorta pisani kardinal je stara evropska sorta. Njen izvor ni natančno določen, saj po nekaterih podatkih gre za nemško, po drugih pa za avstrijsko sorto. Sorta je poznana še pod imeni kardinal, prižasti kardinal, plamnata stožerka, funtača, kardinal flambant in geflammtter kardinal. V Zalokarjevem Umnem kmetovanju iz leta 1854 najdemo naštetih štiri tipe sorte kardinal, ki so uspevali na Kranjskem. To so bili pisani kardinal, rudeči kardinal, rudeči tulipni kardinal in kardinal tulipnik. V večini kasnejših zbirk sort (tki. pomologijah) najdemo opise le za sorto pisani kardinal. Sorto pisani kardinal uvrščamo v skupino ramburjev oziroma funtnic. Za to skupino jabolk velja, da imajo rebraste plodove nepravilnih oblik. Ti so običajno veliki do zelo veliki ter lahko tehtajo tudi do 1 funta (= 0,45 kg). Od tod tudi ime skupine funtnice. V tej skupini jabolk sta poleg pisanega kardinala bolj poznani še sorti gdanski robač in car aleksander. Kot piše Belle v Sadjarstvu iz leta 1923 ta rodbina jabolk po velikosti in zunanji lepoti premami kupce, čeprav ni posebnega okusa. Drevo pisanega kardinala je močne in nekoliko zveržene rasti. Glede pogojev uspevanja sorta ni izbirčna, saj dobro uspeva skoraj povsod, tudi v hladnejših in bolj suhih legah. Suhe lege so zanj sploh priporočljive, saj je pisani kardinal občutljiv na gnilobo koreninskega vratu. Zori v začetku septembra. Plodovi so rumeno zelene osnovne barve. Sončna stran plodov je prekrita z rdečimi prižami. Koža postane kasneje voščena in na otip mastna. Plod pisanega kardinala je kislodolga okusa ter brez izrazite arome. Slaba lastnost plodov je njihova nagnjenost h gnilobi. Oblika plodov je izrazito nesimetrična. Ime kardinal je sorta dobila zaradi izrazito nepravilne in včasih tudi trikotne oblike plodov. Ti so namreč podobni klobukom, ki jih nosijo kardinali. Pisani kardinal je sicer precej podoben sorti grafenštajnc, vendar je v primerjavi z njim precej manj dišeč.

Šampanjska reneta

Izvor sorte: naključni sejanec, francoska pokrajina Champagne, 1770

Sinonimi in tuja poimenovanja: šampanjka, herrenapfel, glassapfel, zwiebelapfel, renette champagne

Barva ploda ob obiranju: bledozelena, značilna je rjavost v peceljnih jamici

Oblika ploda: sploščeno okroglasti do sploščeni

Velikost ploda: majhni do srednje veliki

Okus: plodovi so takoj po obiranju zelo kislí, nato se kislina omili

Čas obiranja: prve dni oktobra oz. 15 dni za sorto zlati delišes

Opis sorte:

Že samo ime nam pove, da gre za sorto, ki je na nek način povezana s šampanjcem. Ne gre za neposredno povezavo, res pa je, da je vinorodna francoska pokrajina Champagne dala ime tako svetovno znanemu penečemu vinu, kot tudi sorti jabolka, ki je v nadaljevanju opisana. Šampanjska reneta je v že omenjeni francoski pokrajini nastala kot naključni sejanec v drugi polovici 18. stoletja. Poznana je tudi pod drugimi imeni kot so šampanjka, herrenapfel, glassapfel, renette champagne in zwiebelapfel. Slednje ime bi v prevodu poimenovali čebulasto jabolko ali kar čebular in to najbolj nazorno pove, kakšne oblike je plod šampanjske renete. Ta je sploščeno okroglasta do sploščena oz. drugače povedano čebulasta. Barva plodov je ob obiranju bledozelena, kasneje postane bledorumena. Lenticle so belkaste, včasih rjaste, majhne in neizstopajoče. Jamica okrog peclja je pogosto rjasta. Plodovi so po velikosti precej neizenačeni. Sorto obiramo v prvi dekadi oktobra. Plodovi se zelo dobro skladiščijo tudi v navadni sadni kleti. Pred leti so jo priporočali za uživanje sladkornim bolnikom, predvsem zaradi manj sladkega okusa, ki ga daje plod. Ta pa ni posledica bistveno manjše vsebnosti sladkorja, ampak je vzrok za to v večji vsebnosti kisline, ki prikrije sladek okus. Kislina se s skladiščenjem deloma izgubi, tako da so plodovi sčasoma manj kisli in kot takšni za marsikoga bolj užitni. Glede podnebja šampanjska reneta ni izbirčna, tako da dobro uspeva tudi na bolj mrzlih in sadjarsko manj ugodnih legah. Drevo deluje dokaj kompaktno, vodilni poganjek je na gosto obrasel z brstiči, slabo pa s stranskimi vejami. Rast drevesa je počasna, medtem ko je vstop v rodnost hiter.

Štajerski mošancelj

Izvor sorte: okrog 1800, najverjetneje izhaja iz Štajerske, odkoder se je razširila na Češko, koder je tudi dobila ime

Sinonimi in tuja poimenovanja: mošancelj, mašancgar, mošanckar, mošancka, mošanjka, mošančika, borsdorfska reneta, trdič, trdika, dunajka, dunajšca, dunajca, borsovaška kraljična, steirischer maschansker, steirischer winter borsdorfer

Barva ploda ob obiranju: zelenorumen, na sončni strani rahlo rdečkasta

Oblika ploda: podolgovat, proti peclju in muhi je plod enako topo zaokrožen

Velikost ploda: plod je majhen, le izjemoma srednje velik

Okus: prijetnega kiselkastega okusa z značilno aromo

Čas obiranja: sredina oktobra oz. 25 dni za sorto zlati delišes

Opis sorte:

Sorta štajerski mošancelj je poleg sorte carjevič najbolj znan predstavnik razreda mošanceljev (borsdorfskih renet), enega izmed šestih razredov renet. V preteklosti je bila iz tega razreda pri nas poznana tudi sorta žlahtni borsič, ki je precej podobna štajerskemu mošancelju. Nekateri starejši pomološke zbirke jo običajno kar istovetijo s štajerskim mošanceljem. V okolici Ljubljane je bil v preteklosti precej razširjen različek štajerskega mošancelja z imenom gambovec. Ta ima drobnejše, bolj okrogle in za spoznanje manj okusne plodove v primerjavi z izhodiščno sorto. Sicer je štajerski mošancelj poznan še pod imeni borsovaška kraljična, borsdorfska reneta, štajerski mašancgar, štajerski mošanckar, mašanka in mošancelj. Na Koroškem je bil poznan pod imenom trdika, na Tolminskem pa pod imenom dunajka. Izvor sorte štajerski mošancelj ni natančno znan, po vsej verjetnosti izvira iz Štajerske. Drevo je šibke rasti, veje rastejo nekoliko pobešavo. Slaba stran sorte je precejšnja občutljivost za jablanov škrlup, zato je štajerski mošancelj potrebno saditi na višje in odprte lege, kjer je manj vlage. Plod je droben, le izjemoma srednje debel. O nujnosti redčenja plodov za kakovosten pridelek pri štajerskem mošancelju je pisal že M. Humek v Praktičnem sadjarju leta 1923. Plod je po obliki podolgovat, proti peclju in muhi enako topo zaokrožen. Zori v sredini oktobra. Plodovi so ob zrelosti zelenorumeni, na sončni strani rahlo rdečkasti. Lenticle so majhne in običajno neizrazite. V navadni kleti se plodovi skladiščijo dokaj dobro, njihova užitna zrelost nastopi konec decembra. Plodovi so prijetnega kiselkastega okusa in značilne arome. V preteklosti je bil štajerski mošancelj pri nas zelo cenjena sorta, predvsem zaradi kakovostnih in zelo čvrstih plodov, ki so odporni na otiske in zaradi tega primerni za transport. Cenjen je bil tako kot namizno jabolko kot tudi sorta za pripravo najboljših jabolčnikov.

4 Opisi in fotografije slovenskih avtohtonih in tradicionalnih sort hrušk

V nadaljevanju so podani opisi in fotografije 8-ih sort hrušk. Med njimi je tepka najbolj prepoznavna sorta hrušk naših travniških sadovnjakov. Gre za slovensko avtohtono sorto, medtem ko so druge opisane sorte naše tradicionalne sorte (boskova steklenka, junijska lepota, klapovka, konferans, pastorjevka, viljamovka, vinska moštnica). Slednja skupaj s tepko pripada obsežni skupini hrušk moštnic (moštaric), medtem ko druge opisane sorte pripadajo skupini namiznih hrušk. O razlikah med namiznimi (plemenitimi) sortami hrušk in moštnicami zgovorno govori spodnji citat iz knjige Sadjarstvo avtorja Ivana Belle-ta iz leta 1923. *"Jabolka vseh sort so jako dobra tudi za jabolčnik. Drugače je to pri hruškah. Plemenite hruške dajo le pusto pijačo, ki se ne drži dolgo. Za to so pa dobre hruške moštnice, ki so jako zagatne in bolj kisle. Surove take hruške skoro niso užitne, zato so pa precej varne proti tatvini. Za nasade ob cestah in na drugih mestih, kjer drugo okusno sadje preveč izziva tatinske nagone, so tudi zaradi močne in lepe rasti ter manjše občutljivosti posebno prikladne. Moštnic je precejšnje število. Iz njih napravljeni hruševci (mošt iz hrušk) je lahko prodati. Suhi krlji so zelo dobro in zdravo živilo in zanje so moštnice posebno pripravne."*

Boskova steklenka

Izvor sorte: naključni sejanec francoskega porekla, 1793

Sinonimi in tuja poimenovanja: boskova, boskovka, kaiser aleksander, kaiser, calebasse bosc, kaiser krone, carjeva krona, aleksandrova

Barva ploda ob obiranju: plod v celoti prekriva rjavost

Oblika ploda: izrazito podolgovata oblika

Velikost ploda: plodovi so srednje veliki do veliki (180 – 280 g)

Okus: zelo aromatični

Čas obiranja: zadnja dekada septembra oz. 30 dni za sorto viljamovka

Opis sorte:

Sorta boskova steklenka je pri nas bolj znana kar pod enostavnim imenom boskova. Njeni sinonimi so calebasse bosc, kaiser krone, alexanderbirne ter kaiser alexander oz. poenostavljeno samo kaiser. Ime boskova je sorta dobila po direktorju botaničnega vrta v Parizu, g. Boscu. Dodatek v imenu steklenka poudarja steklenicam podobno obliko njenih plodov. Opisi za obliko njenih plodov so zelo zanimivi. Tako najdemo zapis, da je za plodove sorte boskova značilna dolgim bučam podobna podolgovata oblika. Sicer je bila sorta odkrita leta 1793 kot naključni sejanec neznanih staršev. Sorta boskova neposredno na kutini ne uspeva, medtem ko je sejanec hruške zanjo dobra podlaga. Na kutino jo cepimo preko posredovalke, običajno preko pastorjevke. Je bujno rastoča sorta. Značilnost rasti sorte boskova je dolg rodni les, medtem ko kratkega rodnega lesa z brstiči in rodnimi pogačicami tvori malo. Plod je podolgovat in v spodnjem delu trebušast. Najbolj prepoznaven znak sorte je rjavost, ki prekriva celoten plod. Meso ploda je zelo aromatično ter prijetno kislo. Plodovi so dokaj izenačene velikosti in srednje veliki do veliki. Sorto običajno obiramo v zadnji dekadi septembra, približno mesec dni za sorto viljamovka. Danes je največji svetovni pridelovalec sorte boskova steklenka Italija, kjer je v pridelavi posebno razširjena v pokrajini Emilia Romagna. Trg jo sprejema zelo različno. Poleg privlačnih lastnosti kot sta podolgovata oblika in aromatičen okus, je rjavost preko celotnega ploda pogosto odbijajoča in za kupca nezaželena lastnost. To je tudi glavni razlog, da se boskova steklenka med porabniki hrušk ni še bolj priljubila.

Junjska lepoticca

Izvor: stara italijanska sorta nepoznanih staršev, 1700

Sinonimi in tuja poimenovanja: bella di giugno, mirandino rosso, mirandino, precoce di moglia, giugnolina, junska ljepotica, lipanjska ljepotica

Barva ploda ob obiranju: plodovi so ob zrelosti rumeni ter na sončni strani rdeče obarvani

Oblika ploda: podolgovato hruškaste oblike z dolgim pecljem

Velikost ploda: plodovi so drobni (50 -70 g), le posamezni plodovi dosežejo tudi 100 g

Okus: prevladuje sladek okus

Čas obiranja: konec junija ali prve dni julija oz. 50 dni pred sorto viljamovka

Opis sorte:

Junijska lepotica je stara italijanska sorta neznanih staršev. Poznana je od leta 1700 dalje. Zanja obstaja precej sinonimov, ti so italijanskega porekla (bella di giugno, mirandino rosso, mirandino, precoce di moglia, giugnolina). Drevo je srednje bujne rasti ter dobre in redne rodnosti. Plod je majhen do zelo majhen in tehta v povprečju med 50 in 70 g. Posamezni plodovi so lahko tudi nekoliko večji in imajo 100 g. Plod je hruškasto podolgovate oblike z dolgim in ukrivljenim pecljem. Kožica je gladka ter ob zrelosti rumena. Na osončeni strani so plodovi tudi rdeči. Zori v zadnjih dneh junija oz. prve dni julija. Meso je brez izrazite arome, sočno in sladko. Sorta ni primerna za skladiščenje, ampak je namenjena izključno takojšnji porabi. Plodovi so za manipulacijo dokaj občutljivi in hitro porjavijo. Skladnost junijske lepotice s kutino je slaba, tako da sadike vzgajamo preko posredovalne sorte ali pa jo cepimo na sejanec hruške.

Klapovka

Opis sorte:

Izvor: ameriškega izvora, žlahtnitelj je Thaddeus Clapp, ZDA, 1860, njena materina sorta je najverjetneje sorta holzfarbige butterbirne

Sinonimi in tuja poimenovanja: klapovka, clapp's favourite, clapp's liebling, favourite de clapp

Barva ploda ob obiranju: ob obiranju je plod zeleno obarvan, le na sončni strani je zamolklo rdeče progast

Oblika ploda: plod ima izbokline in je grbaste oblike

Velikost ploda: plod je srednje velik do velik (130 – 210 g)

Okus: je sladko kislega in za poletno sorto polnega okusa

Čas obiranja: prvi teden avgusta oz. 17 dni pred sorto viljamovka

Ameriško sorto klapovka je leta 1860 vzgojil Thaddeus Clapp, po katerem je sorta tudi dobila ime. Vzgojena je bila v mestu Dorchester, v državi Massachusetts. Njena materina sorta je najverjetneje sorta holzfarbige butterbirne. Nekatera tuja poimenovanja za sorto klapovka so clapp's favourite, clapp's liebling in favourite de clapp. Diel - Lukasova klasifikacija uvršča sorto klapovka v razred apotekaric. Lastnosti sort tega razreda so, da imajo njihovi plodovi izbokline in so grbastih oblik. V tem razredu so sorte s popolnoma ali le delno raztopnim mesom. Znane sorte iz razreda apotekaric so poleg klapovke še viljamovka, hardenpontova maslenka in anžulemka. Rast drevesa sorte klapovka je prva leta bujna, nato se z vstopom v obdobje rodnosti umiri. Dolge pokončne ogrodne veje se pod težo pridelka upognejo. Zori 17 dni pred sorto viljamovka, kar pomeni pri nas konec julija. Plodovi so srednje veliki in tehtajo od 130 do 210 g. Ob obiranju je plod zeleno obarvan, le na sončni strani je zamolklo rdeč. Na površini so prisotne številne svetlorjaste lenticеле. V času medenja postane plod rumenozeleno obarvan. Meso ploda je rumeno bele barve, zelo sočno in popolno raztopno. Je sladko kislega in za poletno sorto polnega okusa. Manj znano je, da je sorta hruške starkrimson naravna mutacija sorte klapovka. Za razliko od nje so plodovi sorte starkrimson v celoti rdeče do temno rdeče obarvani.

Konferans

Izvor: angleškega izvora, sejanec prosto oprasene sorte leon leclerc de naval, 1884

Sinonimi in tuja poimenovanja: conference

Barva ploda ob obiranju: večji del ploda je rjast, del ploda, ki ni rjast je zeleno obarvan

Oblika ploda: značilne hruškaste oblike

Velikost ploda: plod je srednje velik do velik (140 – 240 g)

Okus: sladkega okusa, dišeča

Čas obiranja: v sredini septembra oz. 25 dni za sorto viljamovka

Opis sorte:

Sorta konferans je angleškega porekla. Vzgojena je bila v mestu Sawbridgewort kot sejanec prosto oprasene sorte leon leclerc de naval. Izmed množice sejancev jo je odbral M. Rivers. Prve plodove je odbrano drevo dalo leta 1884. Ime konferans je sorta dobila leta 1885, v čast dogodku - Britanski nacionalni konferenci o hruški, ki je potekala tega leta. Sorta konferans je srednje jesenska sorta, ki dozoreva 25 dni za sorto viljamovka. Plod je srednje velik, prikupne hruškaste oblike in v povprečju tehta okoli 190 g. Precejšen del površine ploda pokriva pretrgana rjavost. Rjavost je najbolj izrazita v okolici muhe. Del površine ploda, ki ni rjast, je ob obiranju zelene barve. Ta se v času dozorevanja spreminja v zelenorumeneno. Na plodu so prisotne tudi drobne rjaste lenticle. Meso ploda je sočno, topno, sladko in dišeče. Drevo sorte konferans je sprva bujne in nato bolj umirjene rasti. Skladnost s kutino je dobra, tako da v večini primerov posredovalna sorta ni potrebna. Predvsem pa je to odvisno od zdravstvenega statusa (brezvirusnosti) kutine. Sorta konferans razvije tudi partenokarpne plodove, ki pa so v primerjavi z oplojenimi plodovi bolj podolgovati. Na začetku za sorto ni bilo pravega zanimanja, saj je predvsem kratek rok obstojnosti plodov odvrčal pridelovalce od njene širitve. Šele razvoj hladilniških kapacitet in spoznanje, da je sorta konferans v razmerah prilagojenih nizkih temperatur in kontrolirane atmosfere odlična za skladiščenje, sta jo postavila med vodilne sorte v tržni pridelavi hrušk v Evropi. Najbolj se je uveljavila v njeni domovini Angliji ter na Nizozemskem in v Belgiji. Sorta konferans je bila uporabljena tudi kot izhodiščna sorta pri vzgoji novih sort hrušk. Njeni potomki sta npr. sorti condo in concorde, ki sta obe križanca sorte društvenka s sorto konferans.

Pastorjevka

Izvor sorte: odkrita je bila v gozdu v bližini francoskega mesta Clion, leta 1760; starši sorte pastorjevka so nepoznani; ime je sorta dobila po poslanstvu najditelja g. Leroy-a, ki je bil pastor

Sinonimi in tuja poimenovanja: pastorovka, pastorjeva, župnikova, pastorčica, pastoren birne, curato, pera del curato, pera di francia, poire de cure

Barva ploda ob obiranju: zelena, le zelo osončeni plodovi postanejo včasih rdečkasti

Oblika ploda: plodovi so podolgovate oblike

Velikost ploda: plod je v povprečju srednje velik do velik (180 – 250 g), posamezni plodovi pa so lahko tudi zelo veliki (500 g)

Okus: sladko kislega okusa, plodovi so brez izrazite arome

Čas obiranja: sredina oktobra oz. 47 dni za sorto viljamovka

Opis sorte:

Sorta pastorjevka je pri nas že dolgo znana. Ime je dobila po pastorju, g. Leroy-u, ki jo je odkril v gozdu v bližini francoskega mesta Clion leta 1760. Starši sorte pastorjevka so neznani. Pri nas za poimenovanje sorte pastorjevka najdemo še dve podobni imeni, to sta pastorovka in pastorčica. Francozi ji pravijo poire de cure, medtem ko je nemško poimenovanje pastoren birne. Plodovi sorte pastorjevka so podolgovati, njihovo meso je popolnoma ali vsaj na pol topno. Pretežno zeleno obarvanje ohranijo plodovi še potem, ko so že popolnoma zreli. Sorta pastorjevka glede okusa zaostaja za najkakovostnejšimi sortami hrušk, vendar se je v pridelavi ohranila predvsem zaradi številnih drugih, v nadaljevanju naštetih dobrih lastnosti. Sorta je zelo prilagodljiva na različne ekološke razmere pridelovanja, poleg tega dobro in redno rodi. Plodovi so lepega in privlačnega izgleda. Dolgo prevažanje pastorjevka dobro prenaša. Drevo raste zelo bujno in se tudi zelo dobro obrašča, saj so rodne veje na gosto obraščene s kratkimi rodnimi brstiči. Sorto prištevamo med zgodnje zimske hruške. Čas zorenja plodov je 47 dni za sorto viljamovka, kar pomeni da jo pri nas obiramo okrog 10. oktobra. Ne priporoča se za dolgo skladiščenje, saj plodovi radi postanejo mokasti. Plod je ob obiranju v glavnem zelene barve, le na sončni strani je nekoliko zamolklo rdeče obarvan. Plodovi iz dobrih leg in v dobrih letinah so dokaj sladki in tudi dovolj dobrega okusa. Za mnoge plodove je značilen rjast šiv, ki se vleče po celem plodu od peclja do muhe in je dober razpoznavni znak sorte pastorjevka. Za to sorto je značilna izredno dobra skladnost s kutino, zaradi česar jo drevesničarji, poleg sorte hardyjeve, uporabljajo kot posredovalko pri pridelavi sadik drugih sort hrušk.

Tepka

Izvor: naključni sejanec, slovenska avtohtona sorta, poznana že v 16. stoletju

Sinonimi in tuja poimenovanja: mostbirne, tepka mostbirne

Barva ploda ob obiranju: plodove za predelavo v mošt obiramo zelene, še preden porumenijo

Oblika ploda: okroglast plod, ki je proti peclju topo koničast

Velikost ploda: plodovi so majhni (70 – 100 g).

Okus: trpek značaj plodov

Čas obiranja: za predelavo v mošt jo je potrebno obrati (otresti) konec septembra oz. mesec dni za viljamovko

Opis sorte:

Tepka je ena od številnih sort hrušk iz skupine moštnic. V tej skupini hrušk je bilo pri nas poznanih še precej drugih sort. Te so črnivka, ozimka, koroška ali štajerska moštnica, vinska moštnica ali vinica ter druge. Že samo tepke so bile včasih številne. Zalokar v Umnem kmetovanju in gospodarstvu iz leta 1854 poleg osnovne tepke (mostbirne) našteva še debelo tepko (grosse, echte mostbirne), tepko šampanjko (champagner mostbirne), dunajsko tepko (wiener mostbirne) in černikasto tepko (schwärzliche). Diel - Lukasova klasifikacija moštnice deli v razred podolgovatih in okroglastih moštnic. V slednjega uvršča tudi tepko. O njej kot o naši najboljši moštnici piše tudi Humek v Praktičnem sadjarju iz leta 1923. V njem je poseben hvalospev tepki zapisan v prvem odstavku. Citiram: *"Kdo ne pozna te naše starodavne najboljše domače moštnice! Ni je menda vasi v Sloveniji, kjer bi je ne našli in menda ga ni sadnega drevesa, ki bi doživelo tako častitljivo starost. Niso redke tepke, ki so stare čez 100 let. Najdejo se pa tudi votli in napol suhi orjaški veterani, katere so tresli še naših pradedov pradedje."* Iz zadnjega dela citata se da razbrati, da so drevesa tepk otesali ali z drugimi besedami otepali. To je tudi najverjetnejša razlaga poimenovanja za tepko. Drevesa so sicer otepali zato, ker so le trdi plodovi uporabni za mošt, medtem ko so umedeni in mehki plodovi dobri le za sušenje. Marsikje je zaslediti tudi drugo razlago, po kateri naj bi sajenje tepk zaukazala avstrijska cesarica Marija Terezija (1717 - 1780). Ker je bil to ukaz, je temu ob neupoštevanju grozila kazen. Gospodarja, ki ni posadil primernega števila dreves, naj bi natepli. O tem koliko gospodarjev so resnično natepkali, ljudsko izročilo molči. Tepka je najbolj prepoznavna sorta hrušk naših travniških sadovnjakov. Je naša avtohtona sorta, ki je bila razširjena praktično po celi Sloveniji. Ima majhen in okroglast plod, ki je proti peclju topo koničast. Za 1 kg tepk potrebujemo 10 – 14 plodov, kar pomeni da plodovi tehtajo med 70 in 100 g. Nezreli plodovi so blede zeleni. Ob dozorevanju porumenijo ter na sončni strani tudi pordečijo. Na površini ploda so prisotne drobne pikčaste lenticеле. Koža je včasih delno rjasta. Pecelj je srednje dolg. Muha je odprta in velika. Meso je belkasto, okus pa trpek. Ločimo črno in belo tepko. Črna tepka zori konec septembra, plodovi pa postanejo črni, ko se omehčajo. Bela tepka zori v začetku oktobra. Mošt bele tepke je v primerjavi z moštom črne tepke svetlejše barve. Tepkovec (mošt tepke) se zelo lepo samoočisti.

Viljamovka

Izvor: Anglija, konec 18. stoletja, sorto je vzgojil učitelj Wheelles iz Aldermastona kot sejanca neznanih staršev

Sinonimi in tuja poimenovanja: viljamova, viljamova kristnica, bartlett, bartlettka, williams christbirne, williams christ, williams bon chretien

Barva ploda ob obiranju: zelena do blede rumena

Oblika ploda: hruškaste oblike in nekoliko bunkastega izgleda

Velikost ploda: srednje velik do velik (160 – 260 g)

Okus: polnega sladko kislega okusa z zelo izraženo prijetno aromo

Čas obiranja: v razmerah osrednje Slovenije v dolgoletnem povprečju zori med 20. in 25. avgustom; uporablja se za primerjalno sorto glede določanja časa dozorevanja drugih sort hrušk

Opis sorte:

Sorta viljamovka je znana še pod imeni bartlett, williams christbirne in viljamova kristnica. Njena domovina je Anglija, kjer jo je koncem 18. stoletja kot sejanca neznanih staršev vzgojil učitelj Wheeles. Prvi pa jo je začel razmnoževati in razširjati londonski vrtnar Williams, po katerem je sorta dobila ime. Leta 1799 jo je g. Bartlett prenesel v Ameriko, kjer so jo poimenovali za bartlettko oz. enostavno bartlett. Diel - Lukasova klasifikacija uvršča sorto viljamovka v razred apotekaric, v katerega so uvrščene sorte hrušk, ki imajo plodove z izboklinami in s plodovi grbastih oblik. Njihovo meso je popolnoma ali le delno raztopno. Sorta viljamovka je slabo kompatibilna (skladna) s kutino, zato jo nanjo cepimo preko posredovalne sorte (hardyjeva, pastorjevka). Skladnost s sejanecem hruške je dobra. Sorto uvrščamo med pozne poletne oz. zgodnje jesenske hruške. Uporablja se kot primerjalna sorta pri določevanju časa zrelosti drugih sort hrušk. V dolgoletnem povprečju sorta viljamovka pri nas zori med 20. in 25. avgustom. Drevo raste prva leta dokaj bujno, nakar se rast drevesa zaradi dobre rodnosti umiri. Na škrlup ni posebno občutljiva. Precej plodov nastane partenokarpno, torej brez oploditve. Plodovi so nepravilnih oblik in običajno bunkastega izgleda. Pecelj je srednje dolg. Drobne rjaste lenticеле pokrivajo celotno površino ploda. Včasih so ob muhi in peclju prisotne tudi večje rjaste lise. Meso je rumenkastobelo, zelo sočno ter izredno aromatično. Za dobro skladiščenje je plodove potrebno obrati še preden so rumeno obarvani, sicer so primerni le za takojšnjo porabo. Danes je poznanih precej različkov osnovne viljamovke. Ti se od nje razlikujejo po rdečem obarvanju kože. Takšni so različki sensation bartlett, max red bartlett in rosired bartlett. Kot zelo kakovostna sorta je bila sorta viljamovka vključena v žlahtnjenje novih sort hrušk. Sorte, pri katerih viljamovka predstavlja enega od staršev, so številne: toska, butirra precoce morettini, santa maria, highland, pakhamova, aurora in harrow sweet. Poleg namizne porabe je viljamovka zaradi izredne aromatičnosti zelo primerna za sušenje ter za predelavo v alkoholne destilate.

Vinska moštnica

Izvor sorte: izvira iz Labotske doline na Koroškem, splošno znana je sorta od leta 1888

Sinonimi in tuja poimenovanja: vinica, speckbirne

Barva ploda ob obiranju: svetlo zelena

Oblika ploda: nekoliko podolgovat ter proti muhi razširjen (trebušast)

Velikost ploda: majhen do srednje velik (80 – 100 g)

Okus: trpko sladkega okusa, zreli plodovi imajo prijeten vonj

Čas obiranja: oktober

Opis sorte:

Vinska moštnica je ena od bolj znanih moštnic. Izvira iz Labotske doline na Koroškem. Poznana je tudi pod imenom speckbirne, najverjetneje zaradi oblike ploda, ki je v spodnjem delu trebušast oz. vampast (speck = vamp). Pri nas se je sorta širila v prvi polovici 20. stoletja, predvsem zaradi kakovostnega mošta in zelo iskanih suhih hrušk. Cveti dokaj zgodaj, čas cvetenja je kratek. Na pozebo je delno občutljiva. Plod vinske moštnice je ob obiranju svetlo zeleno obarvan, ko pa plod pozori je zelenkasto rumen z dobro vidnimi rjastimi pikicami (lenticelami). Osnovni namen sorte je predelava v mošt (sadno vino) in sušenje za krlje, vendar so dobro dozoreli plodovi aromatični ter zato dobri tudi za presno porabo. Ker je domovina vinske moštnice Koroška, so jo v preteklosti mnogi pogosto imenovali kar koroška moštnica. Vendar je to narobe, saj je koroška oz. štajerska moštnica druga sorta moštnice, ki je zelo podobna tepki ter se od vinske moštnice precej razlikuje. Osnova razlika je že v obliki plodov. Plodovi vinske moštnice so hruškaste oblike, medtem ko so plodovi tepke in koroške (štajerske) moštnice okrogli. Vinska moštnica zraste v mogočno drevo s pokončno krošnjo in z zdravim listjem, zato je primerna tudi za drevorede. Večina pri nas ohranjenih hruškovih drevoredov je posajenih prav z vinsko moštnico.